

פליטים ומהגרים לא חוקיים בישראל

ד"ר אפרת בן-זאב וד"ר ניר גזית

7310056

סמינר זה עוסק במחקר של הגירה כפויה (forced migration) מנקודת מבט סוציולוגית ואנתרופולוגית, תוך מתן דגש להיבטים המרחביים של התופעה. סוגיה מרכזית להבנת הגירה זו היא הפערים הכלכליים שבין עולם "עשיר" ו"עני" והכוחות הגלובליים הקושרים בין השניים. לכן, אין לראות בהגירה כפויה תוצר של מלחמות אזרחים או עוני מקומי בלבד אלא פועל יוצא של מבנה עולמי עכשווי, הן ברמה הפוליטית והן ברמה הכלכלית. לצד זאת, יש לעמוד על הביטויים המקומיים של ההגירה הכפויה בהתארגנות החברתית-מרחבית של הפליטים, בפעילותם התרבותית והכלכלית ובקשרי הגומלין שהם מקיימים עם המדינה והאוכלוסייה המקומית. לכן, כדי להבין תנודות אוכלוסיה עלינו להבין את הקשר שבין המקומי לעולמי.

כיצד מתבטאים העולמי והמקומי בהקשר הישראלי? ישראל ממוקמת גיאוגרפית בין מרחב עני בעיקרו (אפריקה) לבין מרחב עשיר בעיקרו (אירופה) או במושגים גיאוגרפיים שניתן להכליל כמעט על העולם כולו, בין הדרום העני לצפון העשיר. על כן, אין פלא שלמרות הסכנות הטמונות במעברי הגבול בין ישראל ושכנותיה (ובפרט גבול מצרים, דרכו מגיעים מרבית מבקשי המקלט), זרם בלתי פוסק של פליטים/מהגרי עבודה ממשיך לנוע צפונה. שנית, אופיה היהודי של מדינת ישראל מעצב את חוקי האזרחות. גל ההגירה של עשר השנים האחרונות מאתגר זהות יהודית זו. השאלות הדוחקות כעת הן כיצד מדינת ישראל תגיב ללחץ הגובר מצד אוכלוסיה זו, לא יהודית (ועניה), להגיע הנה: מה יהיה מעמדה? ומה קורה כאשר יש בתוך אוכלוסיה זו אנשים שחיים בארץ כבר שנים. בישראל קיים מתח מתמשך בין המדיניות הממשלתית לבין החברה האזרחית, המאופיינת בערכים יותר אוניברסליים ופחות פרטיקולריים, כלומר, איננה עסוקה בסוגיות של מיהו יהודי אלא בסוגיות של זכויות אדם. נשאלת השאלה מדוע בישראל ישנם ארגונים לא ממשלתיים בעלי השפעה וכיצד הם פועלים בהקשר של המהגרים?

למרות הייחוד של המקרה הישראלי, רב הדומה על השונה באופן שבו נוהגות ישראל, מדינות אירופה וצפון אמריקה. כולן מנסות לעצור את הגעתם של מהגרים אלו לארצותיהם. לכן הסמינר ישים דגש על המבט ההשוואתי. נבקש לבחון מה קורה בקהילות מקבילות לאלו החיות בישראל, למשל מהגרים אריתראים, סודאנים או חוף שנהבים שיצאו מאפריקה והצליחו להגיע לארצות כמו איטליה, צרפת או ספרד. במיוחד מעניינות אותנו סוגיות הנוגעות לביטויים של קהילות המהגרים במרחב, למשל, מהי תנועת ההגירה? מה המשמעות של גבול חדיר? כיצד פליטים ומהגרים מתארגנים מחדש עם הגיעם לישראל: היכן הם חיים? כיצד מתגבשות קהילות? מה תפקידם של כנסיות ומסגדים? מהם דגמי התנועה נוכח דפוסי העבודה? היכן הם מורגשים וכיצד? מה מאפיין את יחסי הגומלין במרחב בין אוכלוסיית המהגרים והאוכלוסייה הישראלית הותיקה? מה מאפיין את היחסים בין קהילות המהגרים השונות מבחינה מרחבית?

